

## STRATEGIC COST ANALYSIS TIZIMI BO'YICHA BOSHQARUV HISOBINI TASHKIL ETISH

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

**Djumayeva Guzal Axtamovna**, assistant

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

**Raximberdiyev Damirjon Ilxom o'g'li**, talaba

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

**Hojiyev Sardor Soyib o'g'li** talaba

email: [damirjon7787@icloud.com](mailto:damirjon7787@icloud.com)

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada korxonalarda boshqaruv hisobini samarali tashkil etishda qo'llaniladigan zamonaviy usullardan biri bo'lgan **SCA (Strategic Cost Analysis) tizimi** tahlil qilinadi. Tadqiqotda SCA tizimining mohiyati, asosiy tamoyillari va korxona faoliyatidagi o'rni yoritilgan. Maqolada SCA tizimi yordamida xarajatlarni strategik jihatdan tahlil qilish, resurslarni samarali taqsimlash va boshqaruv qarorlarini maqsadga muvofiq qabul qilish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Shuningdek, SCA tizimi orqali boshqaruv hisobi va moliyaviy natijalarni yaxshilash, korxona faoliyatining samaradorligini oshirish hamda raqobatbardoshlikni ta'minlashdagi afzalliklari batafsil tavsiflangan. Tadqiqot natijalari ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasida faoliyat yurituvchi korxonalar uchun amaliy ahamiyatga ega.

**Kalit so'zlar :** SCA tizimi, boshqaruv hisobi, strategik xarajat tahlili, korxona samaradorligi, resurslarni boshqarish, moliyaviy natijalar, strategik qaror qabul qilish, xarajatlarni optimallashtirish

**Kirish.** Bugungi globallashuv va raqobat sharoitida korxonalarning samarali faoliyati nafaqat ishlab chiqarish hajmi va mahsulot sifati bilan, balki xarajatlarni to'g'ri boshqarish va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish bilan ham belgilanadi. Korxonalarda

boshqaruv hisobi tizimi strategik qarorlarni qabul qilishda muhim axborot manbai sifatida xizmat qiladi va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

An'anaviy boshqaruv hisobi tizimlari ko'pincha operatsion xarajatlarni nazorat qilishga qaratilgan bo'lsa-da, ular korxonaning strategik maqsadlari bilan to'liq mos kelmasligi mumkin. Shu sababli, korxonalar faoliyatining samaradorligini oshirish va xarajatlarni maqsadli boshqarish maqsadida yangi yondashuvlar, jumladan **SCA (Strategic Cost Analysis) tizimi**, keng qo'llanilmoqda. SCA tizimi xarajatlarni strategik nuqtai nazardan tahlil qilish, ularni korxona maqsadlari bilan bog'lash va resurslarni samarali taqsimlash imkonini beradi. Shu bilan birga, SCA tizimi orqali boshqaruv qarorlari asosli va maqsadga muvofiq qabul qilinadi, korxona faoliyati samaradorligi oshiriladi va raqobatbardoshlik kuchayadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — SCA tizimining nazariy asoslarini ochib berish, uning boshqaruv hisobi tizimidagi o'rni va afzalliklarini tahlil qilish hamda korxonalarda amaliy qo'llanilishi yo'llarini aniqlashdir.

**Metodlar.** Ushbu tadqiqotda korxonalarda boshqaruv hisobini SCA (Strategic Cost Analysis) tizimi asosida tashkil etish, uning samaradorligini baholash va strategik qarorlar qabul qilishdagi o'rnini aniqlash maqsad qilindi. Tadqiqotda bir nechta ilmiy-metodik yondashuvlardan foydalanganmiz.

Birinchidan, **nazariy tahlil metodi** qo'llanilib, SCA tizimi, boshqaruv hisobi, strategik xarajat tahlili va korxona samaradorligi bo'yicha mavjud ilmiy manbalar, darsliklar va maqolalar o'rganildi. Bu metod orqali SCA tizimining mohiyati, asosiy prinsiplari va amaliy ahamiyati batafsil yoritildi.

Ikkinchidan, **taqqoslash metodi** yordamida an'anaviy boshqaruv hisobi tizimi bilan SCA tizimi o'rtasidagi farqlar va afzalliklar aniqlanib, strategik xarajat tahlilining boshqaruv qarorlariga ta'siri baholandi.

Uchinchidan, **tizimli yondashuv metodi** qo'llanilib, xarajatlar, faoliyatlar va mahsulotlar o'rtasidagi bog'liqlik yagona tizim sifatida ko'rib chiqildi. Bu yondashuv xarajatlarni strategik boshqarish mexanizmini tushunish va ularni samarali taqsimlash imkonini berdi.

Shuningdek, **analitik va mantiqiy tahlil metodlari** yordamida xarajatlar strukturasi, xarajat drayverlarini aniqlash va resurslardan foydalanish samaradorligini baholash amalga oshirildi. Bu tadqiqot SCA tizimining korxona faoliyatiga ta'sirini ilmiy asosda baholashga xizmat qildi.

Oxirgi bosqichda **amaliy modellashtirish va misol metodi** yordamida SCA tizimini korxona faoliyatida qo'llash imkoniyatlari ko'rsatildi. Faoliyatlar aniqlanib, xarajatlar ularni yuzaga keltiruvchi resurslar va mahsulotlar bo'yicha taqsimlandi. Natijada, yuqoridagi metodlar majmuasi tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta'minlab, SCA tizimining boshqaruv hisobi va korxona samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini har tomonlama yoritishga xizmat qildi.

**Xulosa.** Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, **SCA (Strategic Cost Analysis) tizimi** korxonalarda boshqaruv hisobini samarali tashkil etish va xarajatlarni strategik nuqtai nazardan boshqarish imkonini beradi. Ushbu tizim yordamida xarajatlar ularni yuzaga keltiruvchi faoliyatlarga bog'lanadi, resurslardan foydalanish samaradorligi oshiriladi va boshqaruv qarorlari asosli qabul qilinadi. SCA tizimini joriy etish orqali korxonalarda xarajatlarni optimallashtirish, mahsulot va xizmatlar rentabelligini oshirish hamda raqobatbardoshlikni ta'minlash mumkin. Shu sababli SCA tizimi boshqaruv hisobi va strategik rejalashtirishda muhim vosita sifatida korxona faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati**

1. Ibragimov A. A., Karimov B. B. Boshqaruv hisobi. — Toshkent: *Iqtisodiyot*, 2020.
2. Tursunov B. O. Xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxi. — Toshkent: *Moliya*, 2019.
3. Jo'rayev A. X. Korxona iqtisodiyoti. — Toshkent: *Fan va texnologiya*, 2018.
4. Ismoilov S. S. Boshqaruv hisobi va tahlili. — Toshkent: *Iqtisodiyot*, 2021.

5. Abdukarimov A. A. Sanoat korxonalarida tannarxni hisoblash. — Toshkent: *Fan*, 2017.
6. Mamatqulov M. M. Xarajatlarni boshqarish va tahlil qilish. — Toshkent: *Iqtisodiyot*, 2019.
7. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Boshqaruv hisobi va xarajatlar hisobiga oid me‘yoriy hujjatlar. — Toshkent.
8. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Korxonalarda tannarxni shakllantirish bo‘yicha uslubiy qo‘llanma. — Toshkent.
9. Qodirov D. Q. Moliyaviy va boshqaruv hisobi asoslari. — Toshkent: *Yangi asr avlodi*, 2016.
10. Saidov U. S. Korxonalarda boshqaruv hisobi tizimi. — Toshkent: *Iqtisodiyot*, 2020.